

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Кафедра економіки та економічної теорії

КУРСОВА РОБОТА
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

на тему:
«Оцінка рівня тіньової економіки України»

Студентки групи ЕУБ-31
Плаксивої Соломії

Керівник:
кандидат економічних наук,
доцент, Шиманська О. П.

Тернопіль – 2024

ПЛАН

ВСТУП

Розділ 1. Сутність, структура тіньової економіки та методи оцінки її рівня.

Розділ 2. Оцінка динаміки рівня тіньової економіки в Україні.

Розділ 3. Шляхи зниження рівня тіньової економіки в Україні.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Розділ 1. Сутність, структура тіньової економіки та методи оцінки її рівня.....	6
Розділ 2. Оцінка динаміки рівня тіньової економіки в Україні.....	9
Розділ 3. Шляхи зниження рівня тіньової економіки в Україні.....	15
ВИСНОВКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	22

ВСТУП

Тіньова економіка, також відома як неформальна економіка або паралельна економіка, це економічна діяльність, яка здійснюється поза межами державного регулювання. Дана діяльність часто оминає оподаткування, офіційний моніторинг та дотримання нормативних вимог. Розповсюдженість тіньової економіки створює великі проблеми для урядів у всьому світі, в тому числі і в Україні, де вона є давньою проблемою.

Тіньова економіка в Україні є однією з найважливіших проблем, яка впливає не лише на економіку, але й на соціально-політичну ситуацію. За різними оцінками, обсяг тіньової економіки в Україні становить від 35 до 60 відсотків ВВП. Капітал українського походження, який знаходиться за кордоном, оцінюється приблизно в \$25 мільярдів з моменту отримання незалежності[1].

За даними українських дослідників, близько 40% працездатного населення отримують доходи з тіньової економіки. Причини цього явища відомі — високі податки, надмірне регулювання ринків праці та продукції, а також недосконале законодавство. Наслідки цього включають погіршення інвестиційного клімату та недовіру до влади як вітчизняних, так і іноземних громадян.

Боротьба з тіньовою економікою повинна базуватися не лише на адміністративних заходах, але й на детальному обліку тіньових капіталів. Досвід інших країн показує, що амністія тіньових капіталів може бути ефективним методом боротьби з цим явищем. Проте ця міра вимагає зламу стереотипів про те, що всі тіньові капітали є кримінальними, оскільки більшість з них просто "заганяють у тінь".

Від 30-х років минулого століття закордонні економісти розпочали систематично розглядати проблему тіньової економіки. У своїх працях вони досліджували розвиток цієї проблеми та намагалися визначити її масштаби. Деякі з таких дослідників відомі на весь світ, наприклад: Блейдс Д., Даллаго Б., Ділнот А., Моріс К., Роттенберг С., Кон-тіні Б., Макафі К., Мауро П., Танзі В.,

Тіссен У., Фейг Е.. Не менш значний внесок у вирішення проблеми детінізації економіки внесли вітчизняні науковці, наприклад: Базилюк А., Варналій З., Гальчин-ський А., Геєць В., Базилевич В., Барановський О., Бородюк В., Мазур І., Мандибура В., Мунтіян В., Пасхавер О., Жаліло Я., Кваснюк Б., Краус Н., Ковальчук Т., Попович В., Турчинов О., Тютюнникова С., Фукс А., Чухно А. та ін.

Мета даної роботи полягає в аналізі та оцінці розмірів тіньової економіки в Україні. Це вимагає розуміння різних чинників, що сприяють тіньовій економіці, а також оцінку її впливу на економічний розвиток країни та розробку стратегій для мінімізації негативних наслідків.

Об'єктом дослідження є тіньова економіка України, яка включає усі види економічної діяльності, які відбуваються поза офіційними нормами та не реєструються офіційною статистикою. Основна увага приділяється розумінню розміру, складу, динаміці та наслідкам тіньової економіки в українському контексті.

Предмет дослідження охоплює різні аспекти, пов'язані з оцінкою тіньової економіки України, включаючи методи оцінки, причини та рушійні сили, економічний вплив та наслідки для політики.

РОЗДІЛ 1. Сутність, структура тіньової економіки та методи оцінки її рівня

Тіньова економіка в Україні, як і в інших країнах, є економічною діяльністю, вона відбувається поза офіційними нормами та не підлягає офіційному моніторингу, оподаткуванню та збору статистичних даних. Вона існує поруч з офіційною економікою, але не відображається у показниках ВВП, податкових надходжень чи статистиці зайнятості.

Тіньова економіка в Україні охоплює різноманітні види діяльності, які відбуваються поза державним регулюванням та наглядом. Ця діяльність може включати неофіційне працевлаштування, незареєстрований бізнес, незадекларовані доходи, незаконну торгівлю та інші операції, які уникають оподаткування та офіційного контролю [2]. Хоч деякі аспекти тіньової економіки можуть бути легальними, але вони не відображаються у податковій звітності, тоді як інші можуть бути пов'язані з незаконною діяльністю, наприклад: контрабанда, підробка або корупція.

Тіньова економіка – це реакція на різні економічні, соціальні та інституційні фактори, наприклад: високі податки, обтяжливе регулювання, корупція, безробіття чи бідність. З її допомогою, фізичні та юридичні особи обходять формальні обмеження та отримують дохід неофіційними шляхами.

Тіньова економіка України, складається з різних компонентів та функціонує в різних секторах економіки. Вона може включати самозайнятих осіб, які працюють без офіційної реєстрації, також, підприємства, що працюють без належного ліцензування або податкової реєстрації, і звичайно ж неформальні трудові відносини, коли заробітна плата виплачується в конвертах і не декларується податковим органам. Крім того, тіньова економіка включає підпільні ринки товарів та послуг, неофіційні фінансові операції та інші незаконні види діяльності, які здійснюються поза офіційною банківською системою.

Оцінка розміру та діапазону тіньової економіки в Україні є дуже важким завданням, через її підпільний характер та відсутність офіційних даних. Для

визначення рівня неформальної економічної діяльності використовуються різні методи, наприклад: електричний метод, монетарний підхід, метод фізичного обсягу виробництва та метод розбіжностей [3]. Ці методи базуються на непрямих показниках, таких як попит на валюту, споживання електроенергії та розбіжності між даними національних рахунків та іншими економічними показниками. Розглянемо детальніше кожен із методів.

Електричний метод полягає у порівнянні зростання внутрішнього споживання електроенергії з зростанням ВВП. За цим методом припускається, що зростання внутрішнього споживання електроенергії повинно відповідати зростанню реального ВВП. Якщо відбувається перевищення зростання внутрішнього споживання електроенергії над зростанням ВВП, то це свідчить про те, що електроенергія використовується для виробництва в тіньовій економіці.

Монетарний підхід зосереджується на аналізі розбіжностей між спостережуваною та зареєстрованою грошовою масою в економіці. Основна ідея монетарного підходу полягає в тому, що неофіційна економічна діяльність часто включає операції, які проводяться в готівковій формі або в інших формах грошей, які не враховуються в офіційній статистиці. У контексті визначення тіньової економіки монетарний підхід передбачає визначення показників попиту на валюту та її обігу, які не враховуються в офіційних грошових агрегатах. Такими показниками можуть бути:

- Валюта в обігу
- Готівкові кошти домогосподарств
- Депозити в іноземній валюті

На відміну від монетарного підходу, який аналізує грошові операції, метод фізичного обсягу виробництва досліджує розбіжності у споживанні фізичних ресурсів, таких як електроенергія, паливо, сировина та інші, між офіційною статистикою та реальним використанням. Основна ідея методу полягає в тому, що неформальна економічна діяльність також потребує ресурсів для виробництва і споживання, як і формальна. Проте, оскільки неформальні

види діяльності часто не підпадають під державний контроль, вони зазвичай не враховані в офіційних статистиках. Це призводить до розбіжностей між зареєстрованим споживанням фізичних ресурсів та їх фактичним використанням неформальними економічними суб'єктами.

Метод розбіжностей полягає в порівнянні різних економічних показників або джерел даних для виявлення розбіжностей, які можуть свідчити про наявність неформальної економічної діяльності, не відображеної в офіційній статистиці. Шляхом аналізу невідповідностей між різними наборами даних, дослідники можуть оцінити розмір і масштаби тіньової економіки.

Загалом, тіньова економіка в Україні є складним і динамічним явищем, яке формується під впливом економічних, політичних та соціальних факторів. Розуміння її визначення та концептуальних засад є важливим для політиків, дослідників та практиків, які прагнуть вирішити її проблеми та сприяти сталому економічному розвитку.

РОЗДІЛ 2. Оцінка динаміки рівня тіньової економіки в Україні

Історичний огляд тіньової економіки в Україні розкриває складну взаємодію економічних, політичних та соціальних факторів, які впливали на її розвиток протягом тривалого періоду. Після прийняття незалежності в 1991 році Україна розпочала економічні реформи, спрямовані на перехід до ринкової економіки. Проте, цей перехід був ускладнений політичною нестабільністю, корупцією та економічними проблемами, які сприяли зростанню неформальної економічної діяльності. З моменту прийняття незалежності і до сьогодні Україна зіткнулася з великою кількістю проблем в процесі переходу від централізованої планової до ринкової економіки, що сприяло збереженню значної частки тіньової економіки.

У початку 2000-х років Україна відзначилася періодом відносної економічної стабільності та помірною зростанням, що було досягнуто завдяки проведенню реформ, спрямованих на макроекономічну стабілізацію та інтеграцію у світову економіку. Проте, тіньова економіка залишалася як невід’ємна проблема української економіки, її підтримували такі фактори, як високі податки, бюрократичні перешкоди, корупція та недостатнє дотримання правових норм.

Неофіційна економічна діяльність продовжувала процвітати, особливо в таких галузях, як сільське господарство, будівництво, роздрібна торгівля та сфера послуг, де регуляторне правозастосування було слабким, а неофіційні мережі відігравали важливу роль.

Світова фінансова криза 2008-2009 років та подальша політична нестабільність в Україні поглибили економічні проблеми та сприяли зростанню тіньової економіки. Корупція, політичний патронаж і відсутність прозорості в державних установах підірвали довіру суспільства і перешкоджали зусиллям по боротьбі з неформальною економічною діяльністю. Економічні спади, девальвація національної валюти та заходи жорсткої економії ще більше підштовхнули до участі в тіньовій економіці, оскільки громадяни та підприємства намагалися впоратися з погіршенням економічних умов.

Революція Євромайдану у 2014 році та подальший конфлікт на сході України розпочали період глибоких політичних та економічних змін. Уряд впровадив амбітні реформи, спрямовані на боротьбу з корупцією, поліпшення управління та підвищення прозорості, які мали різні результати у боротьбі з тіньовою економікою. Незважаючи на зусилля у формалізації економіки та залученні іноземних інвестицій, тіньова економіка залишається серйозною проблемою, оскільки, за оцінками, значна частина ВВП припадає на неї.

З початком повномасштабної війни в Україні загострила існуючі проблеми, пов'язані з тіньовою економікою, і створила нову динаміку, яка ще більше ускладнює зусилля, спрямовані на подолання неформальної економічної діяльності.

Для оцінки частки тіньової економіки використаємо один із методів монетарного підходу.

Один з найпоширеніших монетарних методів, що використовується в міжнародній діяльності є метод Гутмана, який досліджує феномен "надлишкових грошей". Дослідник акцентував увагу на тому, що загальна кількість грошей в обігу значно перевищує потреби споживчого бюджету домогосподарств. Надлишкова частина, на думку П. Гутмана, використовується в тіньовій економіці.

Індикатором тіньової економіки П. Гутман використовував співвідношення між обсягом готівки та обсягом банківських депозитів. Метод Гутмана базується на додатковому припущенні, що значення запропонованого індикатора є постійно "нормальним" у певному базовому періоді, в якому відсутня тіньова економіка, а динаміка збільшення попиту на валюту відображає зростання тіньової економіки. У цьому випадку зв'язок між ВВП та попитом на гроші визначаємо за допомогою досить простих формул:

$$T = \text{ВВП} \cdot (f - 1),$$
$$f = (M0/D)_t / (M0/D)_0,$$

де T – індикатор Гутмана,

f – зміна співвідношення готівки та вкладів у розрахунковому періоді

відносно базового періоду,

Д – банківські депозити у відповідному періоді,

М0 – готівка в базовому році та періоді t,

t – розрахунковий період, що аналізується,

t₀ – базовий період для порівняння [5].

Для прикладу візьмемо дані 2019-2023 років:

Таблиця 2.1

Дані млрд грн					
	2023	2022	2021	2020	2019
ВВП	6537,8	5191	5459,6	4194,1	3974,6
Д	1138,8	1003	942	285,39	474,44
М0	764,4	716,1	627,5	425	400,1
М-1	716,1	627,5	425	400,1	357,2

*Джерело: складено автором на основі джерел [6],[7].

Підставивши дані у вищенаведені формули, отримаємо результати, які переведемо у відсотки щодо ВВП.

Таблиця 2.2

Період	За методом Гутмана	
	млрд грн	%
2019	477,4	12,0
2020	261,0	6,2
2021	2601,3	47,6
2022	732,9	14,1
2023	441,0	6,7

*Джерело: авторські розрахунки.

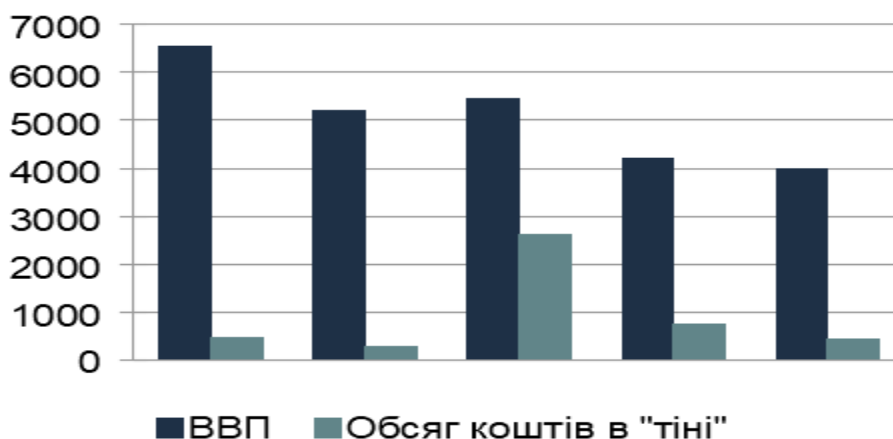

Рис. 2.1. Обсяги рівня ВВП та тіньової економіки України (авторські розрахунки).

Отже, можна побачити, що результати отримані завдяки методу Гутмана, суттєво відрізняються від реальності. Основним недоліком даного методу є припущення про базовий період (1937-1941 роки для США), що не враховує наявність тіньової економіки в будь-якій країні. Крім того, метод має інші недоліки, такі як:

- зміна бази порівняння може значно змінити оцінку розміру тіньової економіки та призвести до значної варіативності результатів;
- гіпотеза про однакову швидкість обігу коштів в офіційному та тіньовому сегментах економіки також є сумнівною і потребує подальшої перевірки;
- не враховано відтік капіталу та готівкові заощадження населення.

Повертаючись до реальної ситуації, маємо такі результати: "За результатами 2021 року частка тіньової економіки в Україні склала 32% від обсягу офіційного ВВП, при 30% у 2020 році" [3].

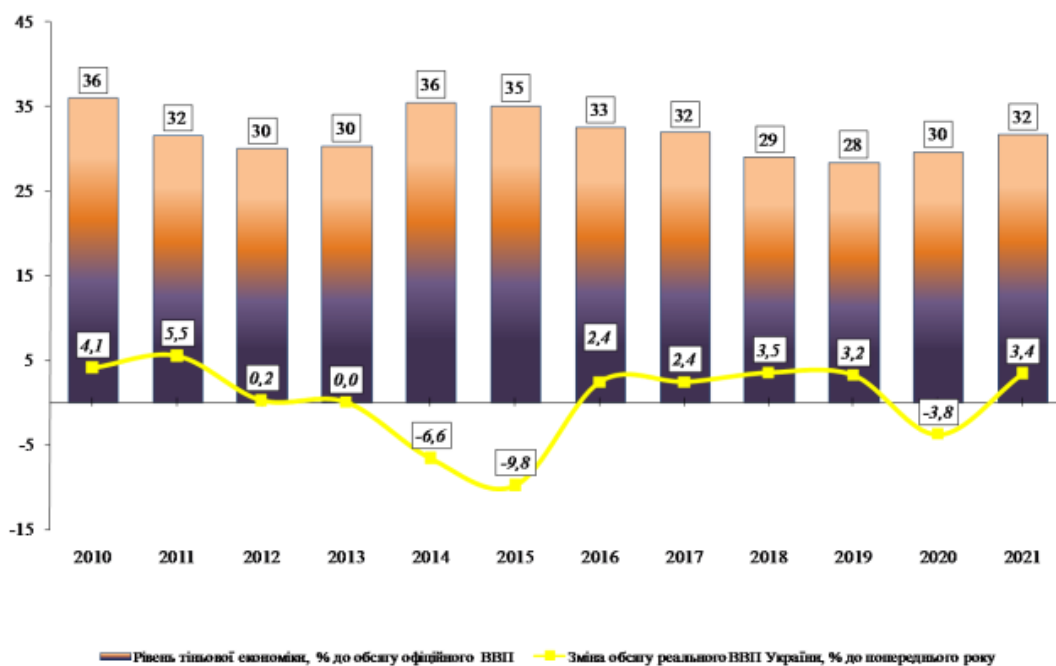

Рис. 2.2. Інтегральний показник рівня економіки в Україні, що знаходиться в тіні (у % від величини офіційного ВВП) та темпи приросту/зменшення рівня реального ВВП (у % до попереднього року) [8].

В усіх галузях економіки спостерігається тенденція до зменшення тіньової економіки. Це сталося через поліпшення показників діяльності підприємств у цих галузях економіки у 2021 році в порівнянні з 2020 роком. Це сталося завдяки сприятливій кон'юктурі на закордонних ринках, адаптації суб'єктів господарювання до нової реальності COVID-19 та відновленню попиту на деякі види продукції на внутрішньому ринку. Це було спричинено підвищенням соціальних стандартів та наданням державних стимулів для підтримки підприємств та населення під час пандемії. Також важливою була фінансова підтримка підприємств та населення, компенсація збитків та пом'якшення наслідків коронавірусної кризи.

За даними Мінфін: "Найбільш суттєвим зменшення частки тіньового сектору було у добувній промисловості і розробленні кар'єрів (на 9 в.п. до 32% від обсягу ВДВ у ВЕД), у ВЕД «Оптова та роздрібна торгівля» (на 8 в.п. до 24%), у переробній промисловості (на 7 в.п. до 24%) та у ВЕД «Сільське, лісове та рибне господарство» (на 6 в.п. до 11% відповідно)."

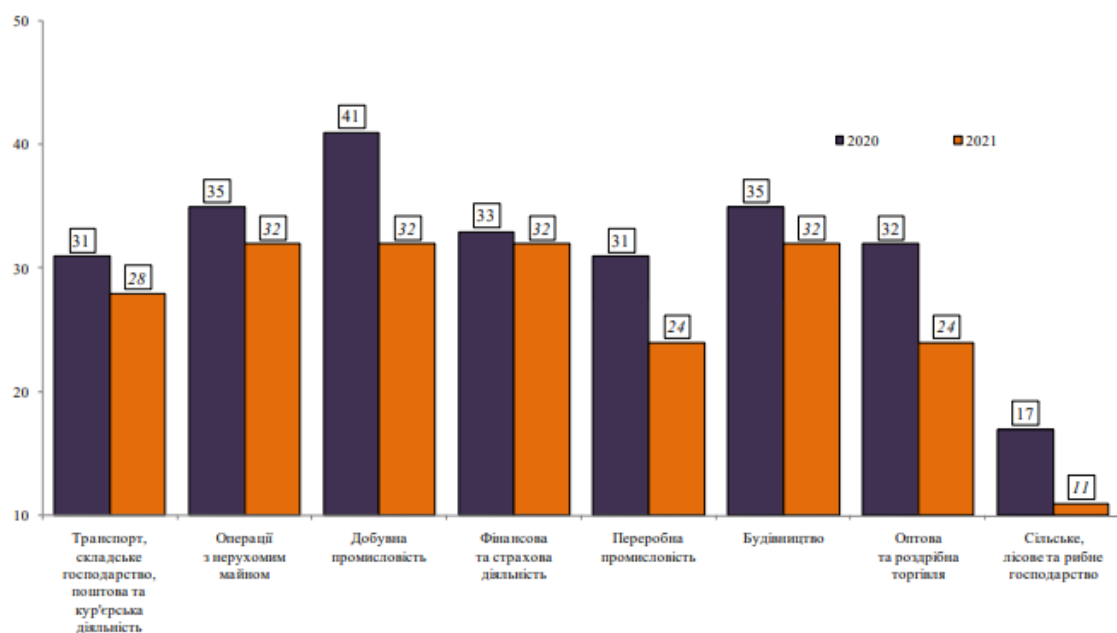

Рис. 2.3. Рівень неформального сектору за видами економічної діяльності, % від величини офіційного ВДВ відповідного ВЕД [8].

Якщо в 2021 році війна в Україні не суттєво вплинула на рівень тіньової економіки України, то в 2022 році частка економіки в "тіні" значно зросла, та

нажаль продовжує зростати надалі. "Для оцінки частки тіньового сектору в окремих галузях економіки України Мінекономіки використовує метод збитковості підприємств. В 2022 році рівень тіньової економіки збільшився на 15% порівняно з попереднім роком і становив 48%. Значний приріст також спостерігався в галузі операцій з нерухомим майном (на 13%), фінансової та страхової діяльності (11%), переробної промисловості (11%). Проте, найбільший рівень тіньової економіки все ж спостерігається в галузі добувної промисловості"[10].

Тіньова економіка це проблема не лише України, а й усього світу. У США, за даними Кельнського інституту економіки, у 2021 році частка "тіньової" економіки у формуванні національного ВВП становила 7,4%. У Швейцарії цей показник склав 8,2%, у Канаді – 12,8%, у Франції – 12,9%, у Німеччині – 14,3%, у Італії – 23,4%, у Польщі – 26,6%, у Туреччині – 30,4%, а в Болгарії – 34,2% [9].

РОЗДІЛ 3. Шляхи зниження рівня тіньової економіки в Україні

Україна має дуже велику неформальну економіку, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни. Це призводить до зростання безробіття, інфляції, недоотримання державою податкових надходжень і зниження реального ВВП, а також до погіршення добробуту населення. Тіньова економіка також загрожує економічній безпеці країни, оскільки знижує економічну активність суспільства і послаблює соціальний захист населення. З урахуванням досвіду інших країн, необхідно розробити ефективну економічну політику для боротьби з тіньовою економікою в Україні та інших економічно нестабільних країнах. На жаль, повністю ліквідувати тіньову економіку неможливо, але можна зменшити її розмір шляхом розробки цілеспрямованої стратегії розвитку національної економіки, в якій чесність мають дотримуватися як влада, так і громадяни.

На думку З. Варналія, детінізація економіки – це комплекс заходів на різних рівнях, спрямованих на створення умов для повернення відносин між учасниками фінансово-господарського обороту у легальну сферу. Ці заходи включають економічні, організаційні, управлінські, технічні, технологічні та правові ініціативи, а також розвиток організаційно-правової інфраструктури для запобігання виникненню причин та умов, що сприяють тіньовій економіці.

Науковці Т. Олійник та Н. Гуда підкреслюють, що детінізація економіки – це система заходів, спрямованих на усунення причин тіньових явищ і процесів. Основною метою детінізації є значне зменшення тіньового капіталу шляхом приведення його до легальної сфери, що сприятиме збільшенню національного багатства. Виведення тіньових капіталів на світло допоможе підвищити інвестиційний потенціал країни, позитивно вплине на бюджетну сферу, забезпечить стабільність та спрямує економіку на стратегічний розвиток. Це також зміцнить економічну безпеку держави [11].

На українську тіньову економіку впливають різні фактори, наприклад: історичні, економічні, соціальні та інституційні. Основними причинами поширення неформальної економіки в Україні є:

1. Економічна нестабільність: Україна стикалася зі значною економічною нестабільністю, такою як рецесія, гіперінфляція та девальвація валюти. Це може змушувати громадян та підприємства шукати альтернативні способи заробітку та виживання поза формальною економікою.

2. Високий податковий та регуляторний тягар: Складні податкові кодекси, високі податкові ставки та обтяжливі регуляторні вимоги можуть ускладнювати формальну економічну діяльність. Багато людей і фірм можуть вирішити працювати в неформальному секторі економіки, щоб уникнути податків і витрат на дотримання законодавства.

3. Корупція та слабе верховенство права: Корупція пронизує різні рівні українського суспільства та інституцій, підриваючи довіру до влади та ефективність правоохоронних органів. Хабарництво, здирництво та інші корупційні практики можуть сприяти здійсненню незаконної економічної діяльності та підривати зусилля по боротьбі з неформальною економікою.

4. Неформальна зайнятість: Україна має широко поширену неформальну зайнятість, особливо у сільському господарстві, будівництві та роздрібній торгівлі. Високий рівень безробіття, обмежені можливості працевлаштування у формальному секторі та культурне сприйняття неформальної зайнятості сприяють поширенню не задекларованої праці.

5. Недовіра до державних інституцій, включаючи податкові та правоохоронні органи, може спонукати громадян та підприємства до участі в неформальній економічній діяльності. Сприйняття несправедливого ставлення, свавільного примусу та неналежного захисту прав власності може ще більше підірвати довіру до формальної системи.

6. Історія України, включаючи її радянське минуле, залишила довготривалий слід, який впливає на економічний та соціальний ландшафт країни. Неформальні економічні практики, такі як бартер і залежність від особистих зв'язків (блат), мають глибокі коріння в українському суспільстві і продовжують впливати на економічну поведінку.

7. Геополітичне положення України, яка знаходиться між Росією та

Європейським Союзом, впливає на її економіку та управління. Політична напруженість, конфлікти та зовнішні впливи можуть збільшити економічну вразливість і створити стимули для незаконної економічної діяльності.

Пріоритетами виведення економіки України з "тіні" у контексті реалізації економічних реформ є детінізація фінансових потоків і узаконення ринку праці.

Спрощення оподаткування та регулювання має вирішальне значення для стимулювання бізнесу працювати в офіційній економіці. Україна може поліпшити свою податкову систему, зменшивши її складність та адміністративний тягар, що спростить виконання податкових зобов'язань для бізнесу. Чітка та прозора податкова політика зменшить можливості для ухилення від оплати податків та сприятиме справедливості та рівності на ринку. Крім того, зниження бюрократичних перешкод для реєстрації та ведення бізнесу підтримає підприємців у здійсненні офіційної економічної діяльності, що сприятиме зростанню бізнесу та привабливості для інвестицій.

Посилення регуляторного нагляду має важливе значення для забезпечення дотримання підприємствами трудового, екологічного законодавства та законодавства про захист прав споживачів. Посилення регуляторних органів дозволить більш ефективно здійснювати моніторинг та забезпечувати дотримання законодавства, тим самим захищаючи права працівників та споживачів. Регулярний перегляд та оновлення нормативно-правових актів дозволить Україні адаптуватися до мінливих ринкових умов та технологічного прогресу, гарантуючи, що нормативно-правові акти залишатимуться актуальними та ефективними у вирішенні нових викликів.

Забезпечення конкуренції та чесних практик є важливим для створення рівних умов на ринку. Дотримання антимонопольного законодавства запобігатиме монополістичному поведженню та сприятиме здоровій конкуренції між підприємствами. Захист прав інтелектуальної власності сприятиме інноваціям та творчості, а також запобіжить виробництву та продажу підробленої продукції. Впровадження заходів для забезпечення чесних

ринкових практик, таких як прозорі процедури державних закупівель, зменшить корупцію та зміцнить довіру до чесності ринку.

Щодо корупції в країні, тут все також досить важко. Зміцнення правової бази є важливим для боротьби з корупцією та сприяння прозорості та підзвітності. Ухвалення всеосяжного антикорупційного законодавства забезпечить правову основу для переслідування корупційних дій на всіх рівнях влади та в усіх секторах. Створення незалежних антикорупційних органів, які будуть мати повноваження розслідувати та переслідувати корупційні справи, дозволить притягати винних до відповідальності за їхні дії. Посилення законодавства щодо декларування активів та конфлікту інтересів підвищить прозорість державної служби та зменшить можливості для корупційної поведінки.

Сприяння прозорості та підзвітності підвищить довіру до державних інституцій та сприятиме розвитку культури доброчесності. Підвищення прозорості процесів прийняття державних рішень, державних закупівель та фінансових операцій дозволить громадянам вимагати від державних службовців підзвітності за їхні дії. Створення механізмів доступу громадськості до інформації та захисту викривачів сприятиме повідомленню про корупційні практики та стримуватиме правопорушення. Притягнення державних службовців та установ до відповідальності за корупційну поведінку за допомогою надійних механізмів нагляду та правозастосування стане чітким сигналом про те, що корупція не буде толеруватися.

Підтримка етичного лідерства та громадянської активності є ключовою для формування культури чесності та відповідальності. Поширення етичних стандартів серед державних службовців та бізнес-лідерів буде позитивним прикладом для інших. Участь громадськості та залучення до антикорупційних ініціатив через інформаційні кампанії, громадський моніторинг та «адвокацію» підзвітності дозволить громадянам активно брати участь у боротьбі з корупцією. Підтримка етичної поведінки у бізнесі та корпоративній соціальній відповідальності створить сприятливе середовище для прозорого та сталого

економічного розвитку, де бізнес буде діяти чесно та вносити позитивний внесок у суспільство.

Щодо податкової системи, то для зменшення рівня економіки в "тіні", потрібно її спростити. Олігархи та впливові особи часто використовують лазівки та різноманітні пільги, щоб зменшити свої податкові зобов'язання. Проте, за допомогою спрощення податкового кодексу та скасування спеціальних привілеїв, податковий тягар стає більш справедливим для всіх платників податків, зменшуючи переваги, якими користуються олігархи.

Введення прогресивного оподаткування може сприяти перерозподілу багатства та зменшенню економічної нерівності, яка часто зростає через вплив олігархів. Прогресивне оподаткування передбачає оподаткування вищих доходів і багатства за вищими ставками, тим самим покладаючи більший податковий тягар на тих, хто може собі це найбільше дозволити. Це може сприяти зменшенню концентрації багатства та влади в руках кількох осіб, сприяючи більш справедливому розподілу ресурсів.

Також не слід забувати про проблему неофіційного працевлаштування. Для боротьби з цим явищем необхідно проводити реформи на ринку праці, спрямовані на формалізацію трудових відносин. Це можна зробити шляхом посилення трудового законодавства, спрощення адміністративних процедур для реєстрації бізнесу та стимулювання роботодавців до офіційного найму працівників. Надання соціальних гарантій та правових захистів офіційно працевлаштованим працівникам може допомогти зменшити заохочення до неофіційного зайняття та сприяти розвитку офіційної економіки.

Отже, аналізуючи детінізацію України, можна зробити кілька важливих висновків. По-перше, детінізація є складним і мінливим процесом, який потребує комплексного підходу та впровадження різноманітних заходів на різних рівнях суспільства. Для успішної детінізації необхідно поєднувати законодавчі та інституційні реформи з економічними та соціальними заходами.

Другим важливим аспектом є необхідність партнерства між урядом, бізнесом та громадськістю у впровадженні детінізаційних заходів. Спільна

робота цих суб'єктів може сприяти більш ефективній реалізації заходів та забезпечити стабільність та сталість у досягненні поставлених цілей.

Загалом, детінізація України є складним, але необхідним завданням, яке може відіграти важливу роль у забезпеченні сталого економічного розвитку та підвищенні якості життя українського населення.

ВИСНОВКИ

Тіньова економіка є невід'ємною складовою сучасного життя в будь-якій країні світу, яку неможливо повністю її усунути. Проте ігнорувати цю проблему, що стоїть перед Україною, неможливо, оскільки вона гальмує розвиток країни та процеси державотворення. Проблема тіньової економіки в Україні глибша, ніж може здатися, і разом з повною недовірою до владних структур створює серйозну загрозу для економіки країни. Хоча боротьба з тіньовою економікою повністю неможлива, необхідно вживати заходів, спрямованих на ліквідацію основних джерел виникнення тіньової економіки. Основна мета полягає в зниженні рівня тонізації, що дозволить економіці України розвиватися без перешкод. Крім того, важливо постійно аналізувати економічний сектор країни для виявлення нових причин тіньової економіки та оперативно реагувати на них.

Очевидно, що тіньова економіка створює значні перешкоди для сталого зростання України, включаючи зниження податкових надходжень, несприятливий інвестиційний клімат і спотворену ринкову конкуренцію. Однак на тлі цих викликів існують перспективні шляхи для покращення ситуації. Впроваджуючи ефективні заходи для боротьби з неформальною економічною діяльністю, Україна може розкрити свій справжній економічний потенціал і сприяти створенню більш прозорого та справедливого бізнес-середовища.

Для пом'якшення негативних наслідків неформальної економіки, політики та зацікавлені сторони повинні визначити пріоритети комплексних реформ на кількох напрямках. Серед них варто вдосконалити механізми адміністрування податків та правозастосування, впорядкувати нормативно-правову базу, сприяти фінансовій прозорості та посилити антикорупційні зусилля. Крім того, розвиток культури комплаєнсу та доброчесності серед бізнесу та приватних осіб має важливе значення для боротьби з незаконними економічними практиками.

Крім того, сприяння міжнародному співробітництву та запозичення передового досвіду інших країн можуть надати цінну інформацію та підтримку

в боротьбі з тіньовою економікою в Україні. Співпраця з міжнародними організаціями та сусідніми країнами може сприяти обміну знаннями, розбудові потенціалу та впровадженню ефективних стратегій боротьби з тіньовою економікою.

Зменшення розміру тіньової економіки в Україні вимагає багатовимірний підхід, який поєднує рішучі політичні заходи, інституційні реформи та узгоджені зусилля як державного, так і приватного секторів. Забезпечуючи прозорість, підзвітність та добросовісність, Україна може прокласти шлях до більш динамічної, стійкої та інклюзивної економіки, відкриваючи можливості для сталого розвитку та процвітання для всіх своїх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тещук Т. Що таке тіньова економіка і скільки ВВП вона «краде»? URL: <https://kse.ua/community/stories/shho-take-tinova-ekonomika-i-skilki-vona-krade-vid-vvp/>
2. Сомова В. О., Фурса В. А., 2021. СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/34b1d949-bd18-4bb2-b38a-6c6243913c47/content>
3. Офіційний сайт Скільки-скільки? Розділ "Економіка", публікація "Частка тіньової економіки у 2021 році зростає до 32% від ВВП" URL: <https://skilky-skilky.info/chastka-tinovoї-ekonomiky-u-2021-rotsi-zrosla-do-32-vid-vvp/>
4. Міжнародний центр перспективних досліджень. Публікація "Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання". URL: https://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf
5. Рейкін В. Аналіз монетарних методів оцінки тіньової економіки. URL: <file:///C:/Users/%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F/Downloads/slava,+%D0%A0%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80+%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%83,+5.pdf>
6. Офіційний сайт Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2022/>
7. Офіційний сайт УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3458452-suma-gotivki-v-obigu-zrosla-do-685-milardiv-griven-nbu.html#:~:text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BC%20%D0%BD%D0%B0%201%20%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%8F%202021%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96,%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%8F%202019%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%20%E2%80%93%20%D0%BD%D0%B0%20400%2C1%20%D0%BC%D0%BB%D1%80>

[%D0%B4%20%D0%B3%D1%80%D0%BD.](#)

8. ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ. ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ 2021. URL: https://skilky-skilky.info/wp-content/uploads/2022/10/Zapyska_-2021_TE.pdf

9. Мошенець О. Розвиток економіки: освіта проти «тіні». URL: https://lb.ua/blog/olena_moshenets/523843_rozvitok_ekonomiki_osvita_proti.html#:~:text=%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%20%D1%82%D1%96%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%B0%D1%94%20%D1%80%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%B9,%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%97%20%E2%80%93%2034%2C%25.4

10. Офіційний сайт: ПОРТАЛ ДАНИХ ВИДОБУВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ. ВНЕСОК У НЕФОРМАЛЬНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ. URL: [https://eiti.gov.ua/ekonomichni-ta-socialni-efekti/vnesok-v-ekonomiku-ukrayini/vnesok_u_neformalnij_sektor_ekonomiki/#:~:text=%D0%92%202022%20%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96%20%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D1%82%D1%96%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97,%2C%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20\(11%25\).](https://eiti.gov.ua/ekonomichni-ta-socialni-efekti/vnesok-v-ekonomiku-ukrayini/vnesok_u_neformalnij_sektor_ekonomiki/#:~:text=%D0%92%202022%20%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96%20%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D1%82%D1%96%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97,%2C%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20(11%25).)

11. Бутнік-Сіверський О. Б., Петренко В. О. МОНОГРАФІЯ "ТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ КРАЇНИ ТА ЇХ ДЕТІНІЗАЦІЯ" URL: http://ndiiv.org.ua/Files2/vydannia_2020/shadow_intellect_econom.pdf

12. Краус Н. М., Краус К. М., Шевчук В. С., Панченко А. О. ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ, МАСШТАБИ ТА НАСЛІДКИ РОЗВИТКУ. URL:

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32816/1/Kraus_Tinova_Ekonomika_Ukraina_2020.pdf

13. Скорук О.В. Тіньова економіка: сутність, причини виникнення та шляхи подолання. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/20.pdf

14. Черниш О.М. ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ. *Ефективна економіка (електронний журнал)*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=68>

15. Кучеренко А., Повстин О. ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/6702/1/%D0%9A%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>

16. Вінничук І., Зюков С. Тіньова економіка в Україні: моделювання та аналіз. URL: https://www.researchgate.net/publication/269626771_Shadow_economy_in_Ukraine_modelling_and_analysis

17. Як змінювався рівень тіньової економіки в Україні за останні 11 років. *Аналітичний портал "Слово і діло"*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/08/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsya-riven-tinovoyi-ekonomiky-ukrayini-ostanni-11-rokiv>

18. Полес А. Презентація результатів дослідження тіньової економіки в Україні, розмірковуючи про майбутнє досліджень неформального сектору. *Журнал сучасної Центрально-Східної Європи*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/25739638.2022.2044585>

19. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini>

20. Cherviakova, Valentyna; Cherviakova, Tetiana (2020) : The Relationship between Corruption and the Shadow Economy in Ukraine and Other Central and Eastern European Countries, *Comparative Economic Research*. Central and Eastern Europe, pp. 7-30 URL:

<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/259246/1/1745642773.pdf>

21. Нікітченко Є.О., Бухтіарова А.Г.. ПРИЧИНИ ФОРМУВАННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ. URL:

https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/2_2020/14.pdf

22. Офіційний сайт Mastercard. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП – або 846 млрд гривень – перебуває в тіні. URL:

<https://www.mastercard.com/news/eemea/uk->

[ua/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB-](https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB-)

[%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD/%D0%BF%D1%80%D0%B5%](https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD/%D0%BF%D1%80%D0%B5%)

[D1%81-%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B8/uk-](https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/2020/lyutii/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6)

[ua/2020/lyutii/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6](https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/2020/lyutii/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6)

[%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-](https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/2020/lyutii/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-)

[%D1%82%D1%96%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-](https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/2020/lyutii/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%82%D1%96%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-)

[%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%](https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/2020/lyutii/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%82%D1%96%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%)

[D0%B8-%D0%B2-](https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/2020/lyutii/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%82%D1%96%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8-%D0%B2-)

[%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96/](https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/2020/lyutii/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%82%D1%96%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8-%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96/)

23. Економічна правда. Тіньова економіка. URL:

<https://www.epravda.com.ua/tags/tinova-ekonomika/>